

УДК 93/94 (477) «1986/2003»

DOI: 10.30840/2413-7065.4(73).2019.189469

ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛІСТИЧНИХ ГРОМАДСЬКИХ ТА ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНИХ ОБ'ЄДНАНЬ У КОНТЕКСТІ ЕТНОКУЛЬТУРНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ ТА ДІАСПОРІ У ПЕРІОД ВІД СЕРЕДИНИ 80-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ ДО ПОЧАТКУ 2000-Х РОКІВ

Любов ОТРОШКО

orcid.org/0000-0002-1204-7493

науковий співробітник відділу української етнології НДІУ

Анотація. У статті досліджено громадсько-політичну діяльність націоналістичних організацій у контексті етнокультурних процесів в Україні та діаспорі у період від середини 80-х років ХХ ст. до початку 2000-х років. Вперше проаналізовано діяльність Антибільшовицького Блоку Народів (АБН), Всесвітньої Антیکомуністичної Ліги (ВАКЛ) і Конгресу Українських Націоналістів (КУН), що виникли за ініціативою провідних діячів на основі національно-визвольної ідеології Організації Українських Націоналістів (ОУН) та відіграли важливу роль у розвитку етнокультурних, державотворчих та націєтворчих процесів в Україні. Показано, що ці націоналістичні організації активно включилися у процес розбудови й становлення державного ладу, закріплення у свідомості українського народу національно-державницької концепції та покладення національної ідеї в основу політичної ідеології й етнокультурної політики. Встановлено, що вони доклали значних зусиль до переорієнтації української влади на націонал-патріотичний лад і боротьбу з пострадянським спадком. До створення та діяльності цих організацій була причетна визначна діячка українського національно-визвольного та світового антибільшовицького руху Я. Стецько. Вона займала провідні посади у цих націоналістичних організаціях, сприяла розвитку націоналістичної ідеології, пропагувала й обстоювала ідею незалежності, брала активну участь у державно-політичному, громадсько-політичному та культурно-просвітницькому житті України. Виявлено, що діяльність націоналістичних організацій під керівництвом Я. Стецько стала менш радикальною, а більш толерантною і компромісною щодо вирішення суспільно-політичних проблем та спрямованою на захист українських національних інтересів, що полягали у збереженні й розвитку української самостійної держави шляхом поміркованого парламентаризму.

Ключові слова: Україна; українці; діаспора; етнокультурні процеси; Ярослава Стецько; Організація Українських Націоналістів (ОУН), Антибільшовицький Блок Народів (АБН); Всесвітня Антیکомуністична Ліга (ВАКЛ); Конгрес Українських Націоналістів (КУН).

SOCIAL AND POLITICAL ACTIVITY OF NATIONALIST ASSOCIATIONS IN THE CONTEXT OF ETHNOCULTURAL PROCESSES IN UKRAINE AND THE DIASPORA IN THE PERIOD FROM THE MID-1980s TO THE EARLY 2000s

Liubov OTROSHKO

research fellow of the Ukrainian Ethnology Department of RIUS

© Отрошко Л.

Annotation. *The article analyzes social and political activity of nationalist organizations in the context of ethnocultural processes in Ukraine and the diaspora in the period from the mid-1980s to the early 2000s. It is the first attempt to consider the activity of the Anti-Bolshevik Bloc of Nations (ABN), the World Anti-Communist League (WACL), and the Congress of Ukrainian Nationalists (CUN), established by leaders on the basis of national liberation ideology of the Organization of Ukrainian Nationalists, and their important role in the development of ethnocultural, state-building and nation-forming processes. These nationalist organizations are shown to have vigorously participated in the process of state system establishment, consolidation of the national-state concept in the minds of the Ukrainian people, building political ideology and ethnocultural politics upon the national idea. They had made significant efforts to reorient the Ukrainian authorities to the national patriotic system and fight against the post-Soviet legacy. The prominent activist of the Ukrainian national liberation and global anti-Bolshevik movement Yaroslava Stetsko was involved in the formation and operation of these organizations. She held leading positions, promoted the development of nationalist ideology, defended the idea of independence, actively participated in the state, political, social, cultural, and educational life of Ukraine. Under the management of Ya. Stetsko, these organizations became less radical, but more tolerant and compromised on resolving social and political problems; aimed at protecting Ukrainian national interests. This implied preserving and developing the Ukrainian independent state through moderate parliamentarianism.*

Key words: *Ukraine; Ukrainians; diaspora; ethnocultural processes; Yaroslava Stetsko; Organization of Ukrainian Nationalists (OUN); Anti-Bolshevik Block of Nations (ABN); World Anti-Communist League (WACL); Congress of Ukrainian Nationalists (CUN).*

Історично склалося так, що поруч із базовою імперіалістичною складовою «русской идеи» і великодержавного «русского мира» радянського і пострадянського часу ніяк не вживалася українська національна ідея. За своєю суттю етнокультурна політика в радянській Україні була спрямована на планомірне викорінення української самобутності, нещадне зросійщення українства та перетворення українців у радянських людей.

Унаслідок репресій комуністично-тоталітарного режиму значна частина української патріотичної еліти була змушена виїхати за кордон, а частина продовжувала працювати в Україні. Осердям боротьби з тоталітаризмом та асиміляцією українства стали націонал-патріотичні сили, що об'єдналися у громадські та громадсько-політичні організації. В середині 80-х років ХХ ст. вони проводили масштабні міжнародно-інформаційні

кампанії, спрямовані на дискредитацію радянської системи та відродження державної незалежності України. На початку 90-х років у пострадянській Україні настав переломний момент подальшої розбудови державності на основі української національної ідеології, відбувалася зміна векторів як внутрішньодержавної, так і міжнародної політики, необхідно було на представницькому рівні налагоджувати подальшу співпрацю з міжнародними інституціями, лідерами вітчизняних та закордонних політичних партій та громадсько-політичних організацій, відомими державними діячами, політиками, письменниками, науковцями та ін. Налагодженню «спільного етнокультурного простору», що на початку 2000-х років об'єднав зусилля України і діаспори у боротьбі за становлення вільної й демократичної країни, сприяла Організація Українських Націоналістів (ОУН) [16].

За ініціативою провідних діячів ОУН виникли такі націоналістичні організації, як Антибільшовицький Блок Народів (АБН), Всесвітня Антикомуністична Ліга (ВАКЛ) та Конгрес Українських Націоналістів (КУН). Ключовим завданням їх діяльності була боротьба за збереження української державної незалежності, ідентичності, духовності, мови, культури тощо.

Дослідження громадсько-політичної діяльності українських націонал-патріотичних організацій є актуальним, адже вони відіграли важливу роль у розвитку етнокультурних процесів в Україні на рубежі ХХ–ХХІ ст.

Значення діяльності цих організацій та їхніх провідників для збереження української етнокультурної самобутності, становлення та розвитку української національної ідеї вперше обґрунтовано у контексті етнокультурних досліджень у межах НДР «Етнокультурні процеси в Україні (1985–2017)».

Мета – дослідити діяльність ОУН, АБН, ВАКЛ та КУН у контексті етнокультурних процесів в Україні у період від середини 80-х років ХХ ст. до середини 2000-х років ХХІ ст. Основне завдання – обґрунтувати їх роль та значення для збереження української етнокультурної самобутності, а також персональний внесок у їх організацію та роботу громадсько-політичної діячки Я. Стецько.

Проблемі дослідження діяльності цих націоналістичних громадсько-політичних організацій в Україні та діаспорі присвятили свої праці М. Базелюк, Е. Богацька, С. Жижко, С. Караванський, Л. Максимець, В. Олесків, І. Патриляк, М. Плав'юк, В. Сніжко та ін. Проте науковці не ставили за мету виявити та оцінити роль цих організацій та їхніх

провідників у розвитку етнокультурних процесів у цей період.

За межами України за консолідацію світового українства, політичних та громадських об'єднань, надання українському народу допомоги у викритті тоталітарного режиму в СРСР, інформування міжнародної спільноти про антидемократичні дії органів радянської влади проти українців, мобілізацію зусиль урядів, міждержавних урядових та міжнародних організацій, що виступали за демократизацією суспільно-політичного ладу, відповідав Державний Центр Української Народної Республіки (ДЦ УНР), що діяв протягом 1921–1992 рр. у Філадельфії (США). У радянський час він був основою закордонних українських національно-державницьких представництв у діаспорі, що захищали інтереси українських емігрантів. Президентом ДЦ УНР упродовж 1989–1992 рр. був М. Плав'юк. 24 серпня 1992 р. він передав владні регалії УНР президентові незалежної України [19].

Зміни, що відбувалися після краху плану перебудови та розпаду СРСР і відновлення незалежності України 24 серпня 1991 р., змусили націоналістичні громадсько-політичні та громадські організації як України, так і діаспори активно включитися у процес розбудови й становлення державного ладу, закріплення у свідомості українського народу національно-державницької вільної концепції та покладення національної ідеї в основу політичної ідеології. Вони доклали величезних зусиль до переорієнтації української влади на націонал-патріотичний лад і в боротьбу з пострадянським спадком в усіх ланках етнокультурних процесів. З новими силами продовжили свою діяльність в

Україні ОУН, АБН, ВАКЛ та новостворена політична партія КУН. Повернулися до України також представники української інтелігенції, які відразу включилися у розбудову національно-визвольного громадсько-політичного руху. Серед них особливої уваги заслуговує діяльність Я. Стецько.

Я. Стецько була не просто причетна до діяльності цих націоналістичних організацій, а брала безпосередню участь у створенні та очолювала їх у цей період. За її головування вони мали значний вплив на спрямування вектора національної етнокультурної політики. Оскільки частину життя Я. Стецько провела в еміграційному політичному середовищі, де сприяла розвитку ідеології ОУН, пропагувала й обстоювала ідею незалежності України, то й після повернення вона продовжила брати активну участь у державно-політичному, громадсько-політичному та культурно-просвітницькому житті незалежної України. Будучи високоосвіченою особистістю, а саме здобувши фах політолога, соціолога, психолога, конференц-перекладача, добре володіючи кількома іноземними мовами, вона займала провідні посади у націоналістичних організаціях: президент АБН (1986–2003), голова Проводу ОУН (6) (1991 – до початку 2000-х), голова політичної партії КУН (1992–2003), постійний делегат у ВАКЛ, а також народний депутат України. Я. Стецько була депутатом трьох скликань від Надвірнянського виборчого округу Івано-Франківської області (1997, 1998, 2002), а також проводила по всій країні активну громадську та просвітницьку роботу [14].

Нині минає понад дев'яносто років, відколи в авангарді боротьби українського народу за свободу і державну

незалежність, що завершилася перемогою вистражданої і відвойованої багатьма поколіннями українців Української Самостійної Соборної Держави (УССД), постала ОУН [17].

Це відома українська громадсько-політична організація, «революційне», або «бандерівське», крило якої значно вплинуло на перебіг державно-політичних, громадсько-політичних та етнокультурних процесів у переломний період перебудови в Україні. Спираючись на діаспору та патріотичні осередки в Україні, згідно з основними положеннями політичної, військової, економічної, культурної та ідеологічної доктрини ОУН спрямовувала свої сили на боротьбу з ополяченням українців, антиукраїнською політикою радянської влади та розбудову незалежної української держави на всіх українських етнічних землях [18].

Центральний офіс ОУН був розташований у Мюнхені (Німеччина, вул. Цепелінштрассе, 67). За збігом історичних суспільно-політичних обставин він став одним із найвизначніших осередків української еміграції. За цією адресою діяв також Український інститут освітньої політики, що став центром визвольної боротьби як у часи СРСР, так і після його розпаду. Там працювали Степан Бандера, Ярослав Стецько, Ярослава Стецько та інші [25].

У роботі Я. Стецько активно допомагала Я. Стецьку. Він був один із перших, хто заснував нову українську політологію, що докорінно відрізнялася від тих політичних доктрин, яких дотримувалися в СРСР та УРСР, та відіграв визначальну роль у становленні Я. Стецько як громадсько-політичної діячки. Вона виконувала великий об'єм наукової,

редакційної, перекладацької та організаційної роботи, входила до складу Центрального комітету АБН, керувала прес-бюро АБН, займалась кореспонденцією, опрацьовувала статті іноземною мовою, була постійним делегатом ВАКЛ, брала участь в організації та роботі вітчизняних і міжнародних конференцій та інших заходах з ґрунтовними науковими політологічними доповідями, організувала дипломатичні зустрічі, на яких обговорювались українські питання, тощо. Загалом була досвідченою громадсько-політичною, державно-політичною, культурно-просвітницькою діячкою з великим досвідом роботи [1; 23].

За ініціативою та безпосередньою участю членів ОУН у різних країнах відбувалися важливі антикомуністичні та антитерористичні акції, конференції тощо, що впливали на етнополітичну ситуацію. Також друкувалася підпільна націоналістична література українською та іншими мовами, зокрема, періодичні видання *Ukrainian Review*, *The Ukrainian Quarterly*, *Ukrainian Echo* (*Nomin Ukrainy*) (амер.) та ін., а також різні неперіодичні видання, брошури і багатотомні видання, що містили основні положення діяльності українських націоналістів [23, с. 19].

В одній із своїх доповідей Я. Стецько так охарактеризувала діяльність націоналістів поза межами рідного терену: «Різного роду акціями – по радіо, телебаченню і в пресі – ми звертали увагу світу на Україну. Акція в Стокгольмі проти Хрущова, акції в роковини голоду, масові демонстрації (не раз по 10 і більше тисяч людей брали участь) у перші роки еміграції і у Мюнхені, у Торонто, часто в Нью-Йорку, у Вашингтоні, Канберрі (Австралія), Буенос-Айресі (Аргентина);

масові акції в Британії змусили до втечі Шелепіна; протестні акції проти арештів в Україні; влаштували прес-конференції з нагоди різних конгресів, конференцій, поїздок наших провідних людей до різних країн світу – азіатських, Північної і Південної Америки, Туреччини, країн Близького Сходу, Австралії, Мальти. Творили парламентські лобі у Великій Британії 105 послів з обох партій, в американському конгресі, у канадському парламенті. Давали грамоти визначним чужинцям, що спричинилися до популяризації української справи, і, що найважливіше – втримували з ними безперервні зв'язки. Ми досягали успіху в наших пропагандистських акціях, бо йшли під гаслом «Свобода народам! Свобода людині!». Московській імперській ідеї ми скрізь протиставляли ідею нації; імперії – національну державу, право кожного народу на власну державу на своїй етнічній території» [23, с. 19–20].

Офіційним виданням Проводу ОУН (б) став «Визвольний шлях» – український суспільно-політичний і науково-літературний часопис-місячник, що видавала Українська Видавнича Спілка у Лондоні, починаючи із 1948 р. і до 2009 р. Цей журнал є частиною архівних матеріалів ОУН, адже у ньому публікувалися як ідеологічні матеріали (праці Д. Донцова, С. Бандери, Я. Стецька, Я. Стецько та ін.), так і наукові дослідження (переважно з історії, політології та літературознавства), а також художні твори (слід особливо відзначити роль цього видання в популяризації творів шістдесятників в емігрантському середовищі тоді, коли їх неможливо було видавати в Україні). Часопис містив статті на такі теми, як міжнародна політика, політика й економіка

УРСР, історія ОУН та Української Повстанської Армії та ін. На його сторінках друкувалися матеріали з історії та археології України, літератури, музико- та мистецтвознавства, проза й поезія авторів-емігрантів та членів підпілля ОУН, переклади творів художньої літератури, спогади істориків та політичних діячів, передруки творів української літератури періоду Розстріляного відродження та «шістдесятників», література самвидаву та політичні документи, огляди книжок, новини й аналітика щодо діяльності націоналістичної опозиції в Україні, хроніка з життя як на еміграції, так і в УРСР. В останній період переважали наукові публікації. Останнє число (1–3) вийшло у 2009 р. [3].

Я. Стецько стала членкинею ОУН ще з 1938 р., а у 1991 р. – головою Проводу ОУН (б) і очолювала її до початку 2000-х. Завданням ОУН вона вбачала консолідацію всіх політичних сил і громадських організацій навколо утвердження української державності та українських ідеалів. Робота ОУН у діаспорі була сконцентрована на кількох важливих напрямках. Передусім – надавати необхідну допомогу членам ОУН, незважаючи на обставини, налагоджувати й підтримувати контакти, постачати необхідну літературу та розбудовувати кадрову систему й видавничо-технічну базу. Надважливим завданням було організувати українців в еміграції так, щоб вони зберегли свою національну ідентичність та брали участь у роботі на користь української визвольної справи. Особливу увагу було зосереджено на патріотичному вихованні української молоді, сприяючи створенню і роботі молодіжних націоналістичних організацій, освітніх україномовних закладів (школи

українознавства) та інших культурно-просвітницьких і громадських центрів у діаспорі [18].

Ефективним інструментом боротьби за становлення геополітичної незалежності України та етнокультурної самоідентифікації українців стала діяльність АБН, що був створений з ініціативи ОУН в Україні ще під час Другої світової війни на Першій Конференції поневоєних народів 21–22 листопада 1943 р. як міжнародна організація, діяльність якої спрямована на боротьбу за визволення уявлених Москвою народів. Головою АБН 16 квітня 1946 р. було обрано провідного діяча ОУН Я. Стецька. Визвольна концепція АБН полягала у спільній революційній боротьбі всіх поневоєних народів із більшовизмом, в якій Україна мала бути авангардом антибільшовицького фронту, базуючись на таких основних положеннях: «Мобілізація антиросійських та антикомуністичних сил у світі на підтримку боротьби за свободу та революційну стратегію досягнутого на батьківщині – це два аспекти дії АБН» (переклад. – Л. О.) [28, с. 11].

За понад 40 років діяльності під проводом Я. Стецька АБН зробив чимало для підтримки визвольної боротьби поневоєних народів, боровся «проти тоталітаризму всіх мастей, імперіалізму і мілітаризму, національного поневоєння, державно-політичних устроїв, насильно нав'язаних поневоєним народам соціально-економічних відносин, які допускають експлуатацію людини людиною, духовно-культурного гніту, терору під всілякою личиною» [1, с. 36]. Філії АБН були створені в усіх державах, де проживали представники діаспори поневоєних більшовизмом народів. «Відкривши на міжнародній арені

антибольшевицький політичний фронт, АБН, таким чином, став у вільному світі захисником і виразником національно-визвольних і державницьких інтересів поневолених народів, які боролися проти большевицької окупації» [1, с. 36].

За сприяння ОУН та АБН у 1967 р. в Тайбеї (Тайвань) було засновано Світову Антикомуністичну Лігу, або Всесвітню Антикомуністичну Лігу (ВАКЛ), до складу якої увійшли делегації близько 100 країн світу та міжнародних політичних організацій. У цьому ж році з ініціативи АБН на базі антикомуністичних організацій за сприяння представників національно-визвольних рухів і чільних європейських політичних та державних діячів було створено Європейську Раду Свободи (ЄРС). Всесвітній антикомуністичний та антирадянський рух відстоював право на самостійність всіх народів, демократичні принципи правління, переорієнтацію на ринкову економіку. Згодом, 1990 р., ВАКЛ перейменовано на Всесвітню Лігу за Свободу та Демократію. Зберігши всі повноваження попередньої, нова організація продовжила боротьбу за відстоювання демократичних прав і свобод в умовах глобальних перетворень. Я. Стецько продовжувала брати активну участь у роботі з'їздів організації [1, с. 37].

У 1986 р. Я. Стецько було обрано президентом АБН (1986–2003). Як президент АБН вона безпосередньо відповідала за організацію та проведення міжнародних конференцій АБН та видання декількома мовами суспільно-політичного журналу «АБН-Кореспонденція». Я. Стецько доклала величезних зусиль, щоб поширити передусім в Україні, а також у всьому світі загалом правду про події на Кавказі через журнал

«АБН-Кореспонденція» та численні промови, заяви, звернення на конференціях у різних країнах світу. Вона на високому дипломатичному рівні працювала з лідерами поневолених народів світу, АБН видавав також часопис поневолених народів «Свобода народів», зокрема, у ньому було опубліковано два інтерв'ю Слави Стецько: «У ХХІ столітті немає місця для імперій» і «АБН у боротьбі за волю народів». Тож принципова позиція президента АБН у боротьбі народів за свою свободу і права сприяла створенню у 90-х роках ХХ ст. образу України у світі як форпосту свободи у Східній Європі [1, с. 44, 48].

У 1986 р., коли в СРСР розпочалися демократичні реформи М. Горбачова, що призвели до розпаду комуністичної імперії СРСР, в Україні у цей час справжнім історичним етнокультурним феноменом та світоглядно-ідеологічним рухом став український націоналізм. На завершальному етапі краху імперії головними ідеологічними векторами діяльності націоналістичних організацій були «антирасизм, антиімперіялізм, антиколоніялізм, антитоталітаризм та антикомунізм» [21, с. 551].

Українська етнічна культура зазнала великого спустошення за часів окупації імперського та радянського режимів. ОУН (б) була тією громадсько-політичною організацією, що організувала зовнішньополітичну і дипломатичну роботу за допомогою АБН, ЄРС та ВАКЛ. Під керівництвом Я. Стецька, а згодом Я. Стецько були налагоджені дружні контакти з політичними організаціями й урядами країн, що сприяли розбудові української державності [13, с. 1196].

У 1991 р. міською владою Львова як відому громадсько-політичну діячку

голову Проводу ОУН Я. Стецько було запрошено на святкові заходи, присвячені 50-й річниці проголошення Акта відновлення Української Держави (30 червня 1941 р.). Адже її авторитет, розум, витончена інтелігентність мали допомогти спрямувати національно-визвольну боротьбу у правильному напрямі. Відразу після приїзду Я. Стецько виступила у сесійному залі Львівської міської ради з вітальною промовою. Відкрито також було меморіальну дошку Я. Стецьку на тому місці, де він проголошував Акт про відновлення Української держави. Тоді ж їй було вручено паспорт громадянки УРСР. Але вона не могла відразу балотуватися до парламенту, проте цього ж року її було обрано головою Проводу ОУН [1, с. 39].

Переломним моментом у діяльності ОУН (б) став VIII Надзвичайний Великий Збір, який відбувся з ініціативи Я. Стецько у липні 1991 р. за участю делегатів з України та діаспори й розпочав нову сторінку діяльності ОУН на Україні, де вона згодом відіграватиме провідну ідеологічну роль. Хоча він відбувся за межами України, проте став спробою відновлення історичної єдності двох крил ОУН, завершенням процесу об'єднання розрізаних націоналістичних груп, і ОУН перетворилася з підпільної на легальну єдину українську національно-визвольну структуру ОУН в Україні, що зініціювала проведення першої спільної публічної конференції ОУН, а згодом і політичної партії КУН [13, с. 1196].

Конференція, що об'єднала всі націоналістичні сили, відбулася вперше у незалежній Україні 28–29 березня 1992 р. в Києві, у Будинку Центральної Ради, з ініціативи Проводу ОУН. Всеукраїнське Братство ОУН-УПА спільно

з Інститутом Освітньої Політики в Мюнхені для більш інтенсивної консолідації всіх націоналістичних сил та об'єднання однодумців вирішили скликати Конференцію Українських Націоналістів. Перша Конференція ОУН розпочала свою роботу під навою «Український націоналізм – минуле, сучасне, майбутнє». У ній взяли участь понад 600 учасників, патріотично налаштованих науковців, політологів з України, Великої Британії, Франції, Бельгії, США та інших країн. «Конференція Українських Націоналістів, яка відбулася у березні 1992 року, започаткувала перший етап формування структур націоналістичного руху у всеукраїнському масштабі. Було відновлено живу спадковість і перервану організаційну легітимність у діяльності націоналістичного руху в Україні» [5, с. 5].

Як голова Проводу ОУН Я. Стецько виголосила доповідь «Український націоналізм і його роля в закріпленні та розбудові Української Самостійної Соборної Держави», у якій підкреслила науково-політичне підґрунтя і подвійну мету заходу: «По-перше, представити історичний поступ розвитку українського націоналістичного руху у правильному, об'єктивному висвітленні, наголошуючи його прогресивний визвольницький, державотворчий та докорінно демократичний характер, по-друге, і що найголовніше – виробити програму становлення нововідвойованої української держави та її розбудови на майбутнє» [21, с. 553]. Вона також підкреслила, що націоналізм постає всенародним явищем: «Як світоглядово-ідеологічний рух, як етично-культурний феномен, як ідейно-політичний рух – він є історичним явищем (адекватним даній епосі). Проте ж сьогодні він являється

у практично-політичному, державному і соціально-політичному аспектах всенароднім явищем. Націоналізм є ладом майбутнього, який щойно має бути здійснений на місці дотеперішнього державного і соціально-політичного ладу. Комунізм – це збанкрутована система життя, яка відкинула людство назад, ставши системою рабства» [21, с. 551]. Також у виступі вона акцентувала увагу на тому, що «ОУН завжди боролася і боротиметься проти будь-яких намагань пов'язати Україну з Росією різними піддержавними формами: федеральними, конфедеральними і союзними, чи їх намісниками; буде сприяти лише такій політиці, яка абсолютно не допустить до поневолення України російським неолібералізмом будь-якого вигляду. Рівночасно хочу наголосити, що ОУН бореться проти російського імперіалізму, а не проти держави російського народу на його етнографічній території. [...] Справжніми союзниками України можуть бути лише ті політичні сили інших народів, які визнають конечність існування незалежної Української Держави. [...] Ми за тісну співпрацю між державами, але державами вільними, і як рівні з рівними. Імперсько-комуністична ідеологія потерпіла крах. Панівними стають ідеї націоналізму. Інакше й бути не може, бо націоналізм несе найбільш демократичну систему, систему народовладдя» [21, с. 550–551].

Конференція була поділена на три пленарні сесії, пов'язані з її загальною темою. Тема першої сесії – «Визвольна боротьба за незалежність України». Доповідачі доводили, що український націоналістичний рух наполегливо організував боротьбу за Українську Самостійну Соборну Державу і в Другій

світовій війні вів двофронтову війну за визволення проти більшовицьких та нацистських загарбників. Друга сесія, модератором котрої був народний депутат Л. Танюк, мала назву «Україна сьогодні». Доповідачі дали аналіз тогочасного стану в Україні, звертаючи особливу увагу на проблеми державного будівництва, пов'язані з тим, що поки що залишились впливовими більшість радянських пережитків з попередньої доби поневолення. В останній і, мабуть, найважливішій сесії – «До розв'язання проблем державного будівництва» – цілий ряд доповідачів представили програму розбудови різних сфер життя української національної держави. Доповідачі наголосили на необхідності наповнити всі владні структури справжнім українським змістом, потребу розбудови соціально ринкової системи, яка забезпечувала б соціально справедливе народовладдя в Україні із законно забезпеченими демократичними правами та привілеями. Народний депутат С. Хмара також наголосив на потребі розбудови Української Національної Армії, яка є передумовою закріплення державності та демократичних принципів державного управління [13].

Робочі групи з питань політики, економіки, військова, зовнішньополітична, соціальна, культури й освіти, правнича, група інформації і пропаганди, група виховання молоді та група АБН випрацювали особливі позиції до заключної ухвали конференції. Перша і головна вимога до діючого уряду України – вихід України із т. зв. «Співдружності незалежних держав» (СНД), яка лише гальмує державотворчі процеси в Україні; друга – відставка теперішнього уряду України, очолюваного В. Фокіним; третя – проголошення президентом

України Л. Кравчуком вільних, демократичних виборів до Верховної Ради; четверта – зупинити перевезення ядерної зброї із території України до її історичного ворога Росії, що зможе вжити цей засіб масового винищування для шантажу як України, так і всього волелюбного людства; п'ята – якнайшвидше введення нової грошової одиниці – гривні, що є передумовою утворення в Україні самостійної економічної системи, тощо [7, с. 557].

16 червня 1992 р. у Львівському університеті ім. І. Франка відбувся круглий стіл, присвячений питанням розбудови освіти в українській державі. Голова Проводу ОУН Я. Стецько виступила із доповіддю «Побудова влади української держави»: «Українська нація століттями була наражена на знищення її культури, а тому тепер існує потреба розбудови справжньої української культури і відбудови національних історичних і релігійних пам'яток. Потрібно обов'язково забезпечити свободу творчості і розвитку в ділянках науковій, мистецькій, літературній, скріплення культурних взаємин із іноземними країнами. Українська Держава має забезпечити і допомагати матеріально культурним діячам у підготовці нових кадрів, як теж забезпечити національним меншинам в Україні право і спроможності для плекання їхньої національної культури. Народня освіта має бути для всіх громадян і їхніх дітей. Українська школа має бути національною не тільки за мовою викладання, а й за змістом» [20, с. 1033].

Після розпаду СРСР та проголошення незалежності в Україні розпочалася поверхова демократизація та декомунізація, засновувались нові політичні партії. Я. Стецько стала саме тим

харизматичним лідером, який очолив націонал-патріотичні сили у боротьбі за розбудову української державності, утвердження української національної ідеї та відродження діяльності АБН. Як політик світового масштабу вона розуміла, що Україна не відразу зможе стати міцною європейською державою, адже наслідки впливу комуністичної системи на суспільство ще досить сильні, і за національну Україну треба ще боротися.

У 1992 р., щоб продовжувати втілювати політичну програму ОУН, зробити її легальним суб'єктом демократично-політичного змагання, привести націоналістів до Верховної Ради України та мати безпосередній вплив на законодавчі ініціативи, Я. Стецько взялася розбудовувати політичну націоналістичну партію КУН. У цьому їй допомагали справжні патріоти та багатолітні соратники за кордоном: О. Коваль, О. Кушпета, Г. Васькович, Д. Штогрин та ін., а в Україні – П. Дужий, М. Мельник, І. Губка, М. Панчук, Б. Павлів, Д. Гусяк, О. Каменюк, Є. Лупаков, Б. Борович, Ю. Костарчук, В. Сніжко, О. Чешков, С. Жижко та ін. Зокрема, С. Жижко вважає, що за її керівництва КУН багато зробив для розкриття злочинів комуністів, відродження національно-культурної спадщини, поширення і захисту української мови тощо, а також, що вона сама була природженим, дуже діяльним політиком: «За час керівництва Конгресом Слави Стецько партія, фактично осередя націонал-патріотичного руху, відіграла значну роль в українській політиці. На мою думку, важливим є те, що, проживаючи у насичених ідейно-світоглядними особливостями реаліях західної цивілізації, ОУН, як ідеологічного типу організація, не залишивши духу і змісту

націоналістичної ідеології, яка мотивувала національно-визвольні змагання 1940–1950-х років, виробила такі ідеологеми, які дають змогу ефективно діяти в сучасному світі. Конгрес адаптував ці ідейні засади до українських обставин 90-х років і нащепив їх до стовбура суспільної думки. Не йдеться про масове визнання і застосування. Не в тому суть. Конгрес став націоналістичною партією, яку неможливо звинуватити в етнофобіях, нацизмі-фашизмі, тоталітаризмі та інших «жахливчиках», що їх неліниві і «національно безтурботні» кляють українським патріотам» [6, с. 82].

20–21 листопада 1992 р. в Торонто (Канада) відбувся конгрес АБН, на якому вона виступила з концептуальною доповіддю «АБН: піввіку боротьби», в якій дала геополітичну оцінку ситуації і наголосила, що АБН сприяє національному визволенню народів, які ще залишилися у складі Російської імперії та під контролем комуністичної системи, зробила огляд та аналіз діяльності АБН за 1946–1992 рр., зокрема мобілізації громадськості на захист здобутої незалежності тощо. Вона вказала на політичні та дипломатичні методи діяльності та досягнення АБН на міжнародній арені на користь справи звільнення покріпачених народів, що, зокрема, організувала сотні маніфестів-протестів проти антиукраїнської політики СРСР, репресій українських патріотів, а також прес-конференцій, інтерв'ю, звернень, заяв тощо на підтримку свободи поневолених народів [24, с. 4].

20–21 листопада 1993 р. вже в Києві відбулася ювілейна Конференція АБН на честь 50-річчя Першої Конференції поневолених народів Європи та Азії, в якій взяли участь представники Чеченської

Республіки, Грузії, Таджикистану, Литви, Азербайджану, України, українських общин РФ, Казахстану, Вірменії, Литви та ін. На ній виступила Я. Стецько із ґрунтовною аналітичною доповіддю «АБН: 50 років боротьби», у якій йшлося про необхідність діяльності АБН на теренах колишнього СРСР з метою зміцнення незалежності новопосталих держав і захисту від імперських зазіхань Москви. Після виголошення доповідей усіма учасниками конференції було ухвалено виважене рішення та прийнято резолюцію: «Створити комітет АБН, який організує роботу в напрямку сприяння відновленню державної незалежності народів на їхніх етнічних землях в межах колишнього СРСР» (переклад. – Л. О.) [12, с. 2].

Український комітет АБН очолила М. Базелюк. Діяльність АБН впливала на формування громадської думки у ставленні до російської агресії. У 1994 р., схаменувшись після потужної хвилі національного визволення від російського колоніалізму, РФ, державною політикою якої завжди був тероризм проти поневолених народів і особливо проти їхніх лідерів, посилила свій тиск на Азербайджан, Вірменію, Грузію, Україну, Чечню та ін. Між Російською Федерацією та Чеченською Республікою Ічкерією розпочався перший військово-політичний конфлікт, що тривав близько двох років (1994–1996). Свої неоімперські амбіції щодо Чечні та придушення повстанського руху за незалежність РФ все ж втілила, розв'язавши Другу російсько-чеченську війну, що тривала протягом 1999–2009 рр. і завершилась ліквідацією Чеченської Республіки та встановленням на всій території російської влади [26].

У Києві було створено Українсько-Чеченський інформаційний центр, що

поширював достовірну інформацію про геноцид проти чеченського народу. Ініційовані АБН акції протесту проти розв'язаної Росією війни в Чечні відбулися в Торонто, Монреалі, Ванкувері, Едмонтоні, Вінніпезі та інших містах Канади, в багатьох містах США, країнах Європи, а також в Австралії, Анголі, Мозамбіку, всюди, де жили українці, члени АБН [1, с. 47].

Націоналістичні організації в Україні, зокрема АБН та КУН, підтримували чеченський народ у боротьбі за незалежність, надаючи гуманітарну допомогу біженцям та пораненим. Також комітет АБН підготував звернення до неросійських народів в РФ із закликом не йти у російську армію воювати проти Чечні. Звернення до Ради Безпеки ООН з вимогою скликати позачергове засідання у зв'язку з військовою інтервенцією Кремля підтримали не лише націоналістичне крило українського парламенту, а й понад 100 депутатів інших партій [1, с. 45].

Поступово Я. Стецько стала загальноновизнаним лідером правих націонал-радикальних сил в Україні, зуміла трансформувати і втілити в українській політиці ідеї поміркованого парламентаризму. Проте лише у 1995 р. вона змогла балотуватися як кандидат до Верховної Ради України від Івано-Франківщини. Йдучи до парламенту, Я. Стецько підкреслювала, що «російська етнічна меншина повинна мати право культурного розвитку, власні школи, релігію. Але ми проти того, щоби вона (російська меншина) була трактована як пануючий клас, а українці як унтерменші. Не можна це назвати українізацією, але мусимо мати українські школи для українців. Повернути українцям українські церкви, запевнити розвиток української

культури. А росіянам гарантуємо такі права, які виникають з міжнародних конвенцій. Не може бути так, як у Донецьку, де 150 шкіл, з них лише одна українська» [11, с. 130].

Як голова Проводу ОУН, президент АБН та голова політичної партії КУН Я. Стецько була надзвичайно занепокоєна позицією лідера ЛДПР В. Жириновського, висловленою ним на початку 1995 р. в інтерв'ю кореспондентові «Всеукраїнських Ведомостей», що «російська армія прийде в Україну, знищить все на своєму шляху і поставить свої гарнізони в тих місцях, де чинився опір центральному режимові». Вона вважала, що подібного зухвалого цинізму світ не бачив з часів А. Гітлера. Головний Провід КУН, намагаючись привернути увагу влади до загрози українській національній державності з боку неоімперських шовіністичних кіл РФ, підготував відповідну заяву. У ній йшлося про те, що Конгресом неодноразово рекомендувався ряд необхідних рішучих політичних кроків, котрі пропонувалося здійснити у першу чергу для відвернення загрози становленню української державності. Серед них найголовніші – негайний вихід України з СНД; припинення переговорів з Росією щодо Чорноморського флоту; скасування Кримської автономії; встановлення режиму закритих кордонів України; розробка заходів щодо забезпечення відбиття можливої агресії зі Сходу; забезпечення інтеграції України в європейські структури безпеки тощо [8, с. 309].

Негативні наслідки радянської етнокультурної політики не забарилися, адже жодного із запропонованих кроків владою не було враховано. Натомість одним із найрадикальніших заходів радянської

влади була тотальна русифікація українців. Її негативний вплив найбільше відобразився, зокрема, на мовному та етнокультурному зростанні Криму. Ці проблеми не вирішені досі, вони знову наразі стали інструментом для маніпуляцій народною свідомістю. Завдяки допущенню таких важливих геополітичних та геостратегічних помилок української влади в етнокультурній політиці РФ змогла втілити свої імперсько-агресивні плани щодо України у березні 2014 р., коли розпочалася збройна агресія, спрямована на протизаконну анексію Кримської автономії та приєднання Криму до РФ, та ескалація конфлікту на Донбасі, що сколихнули весь світ, продовжуються вже шостий рік і перетворюються на «заморожений» військово-політичний конфлікт між Україною та РФ [10].

11 листопада 1995 р. у Києві відбувся Конгрес української інтелігенції. Потреба його скликання постала у зв'язку з небаченим за роки незалежності зовнішнім тиском на Україну та активізацією внутрішніх «деукраїнізаторів». У ньому взяли участь близько 2000 делегатів з усіх областей України, серед них представники творчих спілок, громадських організацій і політичних партій. Від імені КУН виступила Я. Стецько: «Коли нація попадає в неволю, роля інтелігенції стає надзвичайно важливою, але українська інтелігенція не завжди була здатна її виконувати [...] Сьогоднішня українська інтелігенція народилася за часів советського правління, коли влада всіма засобами переливала чужу культуру в жили української нації, вбивала російський менталітет у хребет і мозок українського народу [...] Гасло «Геть від Москви!» – це орієнтир на Захід, на Європу. Це означає сепаратизм від духового

життя ворога, від ідей окупанта. Росія не втаємничує своїх плянів повернення України в її імперське лоно. З відновленням незалежності перед інтелігенцією постало завдання утримати державу, яка є найкращою запорукою щасливого майбутнього життя» [2, с. 5].

Під час виголошення депутатської присяги у Верховній Раді 19 березня 1997 р. у своїй промові Я. Стецько, звертаючись до депутатів, запитувала: «Коли заплатите вчителям, лікарям, військово-службовцям, пенсіонерам, коли молодь зможе не лише навчатися в Україні, а й працювати в ній, не шукаючи заробітків на чужині? Коли приймете закони про податки, які дозволять селянинові та підприємцеві стати на ноги? Коли буде наведений порядок у державі? Коли не на словах, а на ділі почнеться боротьба з корупцією та організованою злочинністю? Коли будуть заборонені організації антиукраїнського, антидержавного спрямування? Коли сповниться історична справедливість, і ті, що воювали за Українську державу – бійці ОУН-УПА, будуть вшановані тою Українською державою, за яку вони проливали кров? На нас дивляться ті, які були виселені большевицькою владою в Сибір, щоб їм бодай перед смертю було вільно повернутися в Україну. Українська діаспора чекає на закони, які дозволили б їй інвестувати в Україну» [27, с. 32]. Цей емоційний виступ свідчить про те, що вона переймалася соціальними проблемами, вирішувала їх, якщо мала змогу. Сумно стає від того, що ці самі питання можна поставити депутатам усіх скликань, та вони досі залишаються без відповідей.

Я. Стецько як депутат Верховної Ради України та представник нової української політології знаходила порозуміння

із державно-політичними, науковими, культурно-просвітницькими колами та звичайними громадянами. Працюючи у Комітеті закордонних справ, вона виступала за коригування зовнішньополітичного курсу та знаходила компроміс із міністром закордонних справ Г. Удовенком. Мовні питання, освітні проблеми, соціальні проекти, наукові перспективи та культурні традиції завжди були для неї на першому місці.

Окрім цього, Я. Стецько всіляко підтримувала діяльність науково-професійних товариств та науково-освітніх інституцій, залучала патріотично-налаштованих свідомих науковців до громадсько-політичної діяльності, брала участь в обговоренні доцільності проведення конференцій, лекцій, занять у вищих навчальних закладах та школах на заході, сході, півдні України та в Криму. Зокрема, допомагала Науково-професійному товариству імені М. Міхновського (В. Сніжко), Педагогічному товариству імені Г. Ващенка (А. Погрібний), Спілці офіцерів (Є. Лупаков), Київській державній академії декоративно-прикладного мистецтва і дизайну імені М. Бойчука, Національному університету «Острозька академія», Інституту українознавства та ін. На базі цих товариств та інституцій організовувалися і проводилися наукові конференції, лекції тощо [23].

Багато уваги громадські організації, що діяли під керівництвом Я. Стецько, приділяли благодійній діяльності. Зокрема, з ініціативи КУН «для уможливлення і покращення своєї багатогранної діяльності на різних відтинках життя народу – культурному, виховному, суспільно-громадському, політичному й економічному – вирішено придбати у столиці України Києві відповідний

будинок та оформити його як Центр національного відродження ім. Степана Бандери». Для його створення з листопада 1995 р. проводився збір пожертв та діяв спеціальний «Комітет набуття будинку». У 2001 р. в Києві на вул. Ярослава Вал, 9 був заснований Центр національного відродження імені Степана Бандери як міжнародна благодійна організація, метою діяльності якої є відродження і розвиток української нації, української культури, мови, традицій та побудова Української Держави. Першим головою Правління Центру був відомий громадсько-політичний діяч, член КУН І. Гавдида, який у 2003 р. трагічно загинув за нез'ясованих обставин. У цьому приміщенні розмістився також офіс КУН [9].

Я. Стецько надзвичайно хвилювала проблема здоров'я української нації, передусім молодого покоління. У 1998 р. за її ініціативою було створено Всеукраїнський благодійний фонд «Соборність», який, втілюючи благодійну програму «Дар Життя», допомагав і продовжує допомагати дітям, профінансував більше 700 операцій дітям із вродженими вадами серця в Інституті серцево-судинної хірургії ім. Амосова. Під керівництвом голови Правління С. Брацюня Фонд наразі функціонує, надаючи гуманітарні вантажі, ліки та обладнання для дитячих лікарень і сиротинців повсюдно в Україні, гуманітарну допомогу та фінанси постраждалим від повеней у 1998 та 2001 роках на Закарпатті, родинам шахтарів, які загинули від вибухів на шахтах Луганщини, а також фінансову підтримку численним культурно-гуманітарним заходам, фестивалям та мистецьким конкурсам, художнім виставкам, десяткам книжкових видань та іншим акціям.

Багато років Фонд докладає зусиль за підтримки МФ «Відродження» для створення всеукраїнської мережі паліативної допомоги – інноваційного гуманістичного напрямку медичної допомоги невиліковно хворим людям у термінальному періоді їхнього життя, сприяє розвитку медичного капеланства. Із 2014 р. спільно із Світовим Конгресом Українців в рамках програми «Захист патріотів» (Patriot Defence) благодійна діяльність зосередилась на гуманітарній допомозі Донбасу. Фонд разом з іншими благодійними організаціями наразі сконцентрований на постачанні ексклюзивного унікального медобладнання останнього покоління, яке пришвидшує одужання та збільшує шанси повноцінного відновлення здоров'я постраждалих у російсько-українському конфлікті військово-вслужбовців та цивільних осіб [4].

Також з її ініціативи було створено міжнародний Благодійний фонд імені Ярослава Стецька, що, зокрема, спонсорував музей С. Бандери на його батьківщині в с. Великий Угринів Калуського району Івано-Франківської області. Цей фонд було створено передусім «для збереження та розвитку культурних традицій, релігійних цінностей і моральних інститутів української нації, для захисту української культури від вороже наставлених та чужих їй вчень та ідеології, щоб подолати наслідки русифікації розвитком української духовости та освіти, для поширення і затвердження національно-патріотичної ідеології в українському суспільстві» [22, с. 1158].

Отже, у статті вперше розглянуто громадсько-політичну діяльність українських громадських та громадсько-політичних організацій, що позитивно вплинули на перебіг етнокультурних

процесів в Україні, збереження і розвиток української етнокультурної самобутності у період від середини 80-х років ХХ ст. до початку 2000-х років. Проаналізовано роль у розвитку державно-політичних, національно-визвольних та етнокультурних процесів громадсько-політичних об'єднань ОУН, АБН, ВАКЛ та КУН, що, зокрема, на міжнародному рівні захищали національні інтереси українського народу, підтримували боротьбу поневолених народів у всьому світі та обстоювали права кожного народу на власну державу на своїй етнічній території і збереження етнокультурної ідентичності серед постколоніальних держав, стали дієвим захисником національно-культурних цінностей, етнокультурних традицій, мовно-освітніх та соціальних пріоритетів в українському суспільстві. Також виокремлено персональний внесок у їх організацію та діяльність визначної громадсько-політичної діячки українського національно-визвольного та світового антибільшовицького руху Я. Стецько, яка від середини 80-х років ХХ ст. до початку 2000-х років займала провідні посади у цих організаціях, сприяла розвитку націоналістичної ідеології, пропагувала й обстоювала ідею незалежності, брала активну участь у державно-політичному, громадсько-політичному, культурно-просвітницькому житті України. Виявлено, що діяльність націоналістичних організацій під керівництвом Я. Стецько стала менш революційною, а більш толерантною і компромісною. Проведена за ініціативою Я. Стецько в Україні Перша Конференція ОУН 1992 р. позитивно вплинула на державно-політичну, громадсько-політичну та культурно-просвітницьку ситуацію в Україні, оскільки

була першим в Україні суто націоналістичним громадсько-політичним форумом, що об'єднав націоналістичні сили та сприяв утвердженню української національної ідеї та розбудові національної держави на рубежі ХХ–ХХІ ст.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базелюк М. Пасіонарія свободи. *Слава Стецько – донька української нації. Спогади сучасників* / авт.-упоряд. і керів. проекту М. Чепіжко, В. Чепіжко. Київ: ТОВ «Сигла», 2011. С. 33–48.
2. Богацька Е. В столиці України відбувся конгрес української інтелігенції. *Визвольний шлях*. 1996. Кн. 1 (574). С. 5–7.
3. *Визвольний шлях*. Архів ОУН. URL: <http://ounuis.info/archive/library/Journals/vyzvolnyi-shliakh.html> (дата звернення: 18.12.2019).
4. Всеукраїнський благодійний фонд «Соборність». URL: https://www.facebook.com/sobornist.blaho/?hc_ref=ARQDgQ1HyоMyMqxo_PxAМа5kmwRWU0vKIAAx9NDb7DCrbhbCvArvBdeQwakDayFJ-k (дата звернення: 18.12.2019).
5. Жижко С. Розбудова націоналістичного руху як фактор скріплення Української Держави. *Визвольний шлях*. 1993. Кн. 1 (538). С. 3–7.
6. Жижко С. Слава Стецько. *Слава Стецько – донька української нації. Спогади сучасників* / авт.-упоряд. і керів. проекту М. Чепіжко, В. Чепіжко. Київ: ТОВ «Сигла», 2011. С. 61–86.
7. Заключний Комунікат Конференції Українських націоналістів. *Визвольний шлях*. 1992. Кн. 5 (530). С. 554–557.
8. Заява Головного Проводу КУН. *Визвольний шлях*. 1995. Кн. 3 (564). С. 309.
9. Збірка пожертв на будинок в Києві. Звернення до української громадськості. *Архів ОУН*. Українська Інформаційна служба – Лондон. Каталоги колекцій. Колекція інформаційних листівок № 27. URL: <http://ounuis.info/archive/Collections/Postcards/Information/> zbirka-pozhertv-na-budynok-u-kyievi-zvernennia-do-ukrainskoi-hromadskosti.html (дата звернення: 18.12.2019).
10. Караванський С. Кримські подорожки. *Визвольний шлях*. 1995. Кн. 3 (564). С. 307–308.
11. Максимець Л. Слава Стецько – українська Орлиця. *Слава Стецько – донька української нації. Спогади сучасників*. Київ: ТОВ «Сигла», 2011. С. 125–132.
12. Народы объединяют усилия. *АБН Корреспонденция*. Январь–июль 1994. С. 1–2.
13. Олесків В. Діяльність Організації Українських Націоналістів (ОУН) 1945–1993. *Визвольний шлях*. 1993. Кн. 10 (547). С. 1192–1197.
14. Отрошко Л. Г. Внесок Слави Стецько у розвиток ідеології українського націоналізму. *Український національно-визвольний рух у ХХ ст.: історія, теорія, практика*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Тернопіль: ТОКІППО, 2017. Вип. 2. С. 280–288.
15. Отрошко Л. Громадсько-політична діяльність Слави Стецько в контексті етнокультурних процесів в Україні у період від середини 80-х років ХХ ст. до початку 2000-х років. *Українознавство*. 2018. № 3 (68). С. 62–81.
16. Отрошко Л. Особливості етнокультурних взаємин української діаспори з Україною у період від середини 80-х до середини 90-х років ХХ століття. *Українознавство*. 2019. № 3 (72). С. 146–162.
17. ОУН – 90 років / Український інститут національної пам'яті. URL: <http://www.memo.gov.ua/news/oun-90-rokiv> (дата звернення: 18.12.2019).
18. Патриляк І. К. Організація Українських Націоналістів. *Енциклопедія історії України*. Т. 7: Мі–О. Київ: Наукова думка, 2010. С. 610–618.
19. Плав'юк М. В. Державний Центр УНР на еміграції. *Енциклопедія історії України*. Т. 2: Г–Д. Київ: Наукова думка, 2004. С. 353–354.
20. Слава Стецько. Побудова влади української держави (із розмови голови Проводу

ОУН при круглому столі Львівського університету ім. І. Франка 16.06.1992). *Визвольний шлях*. 1992. Кн. 9 (534). С. 1030–1034.

21. Слава Стецько. Український націоналізм і його роля в закріпленні та розбудові Української Самостійної Соборної Держави. *Визвольний шлях*. 1992. Кн. 5 (530). С. 550–554.

22. Слава Стецько: «Гарантією безпеки є її власна сила». *Визвольний шлях*. 1995. Кн. 10 (571). С. 1155–1161.

23. Сніжко В. В. «Для нас усіх вона була... пані Слава». *Українознавство*. 2003. Число 2–3 (7–8). С. 18–25.

24. Стецько Слава: «Ми не ставили мету прийти до влади. А слід БУЛО!» Інтерв'ю з політиком – Марія Базелюк. *Шлях Перемоги*. 2003. Ч. 6. С. 4.

25. Український інститут освітньої політики в Мюнхені. 7 трав. 2011 р. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ZwOj6w2ZU7I> (дата звернення: 14.11.2019).

26. Чеченська війна. *Вікіпедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A7%D0%B5%D1%87%D0%B5%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0 (дата звернення: 18.12.2019).

27. Я вірю в українську націю (Промова Голови Проводу ОУН та Конгресу Українських націоналістів Слави Стецько при виголошенні присяги народного депутата України). *Слава Стецько – донька української нації. Спогади сучасників*. Київ: ТОВ «Сигла», 2011. С. 32.

28. Yaroslav Stetzko. Two Aspects of the ABN Concept. *The principles of Ukrainian foreign policy*. Ukrainian Information Service. London. 11–12 pp.

REFERENCES

1. BAZELIUK, M. (2011). Passion for Freedom. In: M. CHEPIZHKO, V. CHEPIZHKO, comps., *Slava Stetsko: A Daughter of the Ukrainian Nation. Memoirs of the Contemporaries*. Kyiv: Syhla, pp. 33–48. [in Ukr.]

2. BOHATSKA, E. (1996). The Capital of Ukraine Hosted the Congress of Ukrainian Intelligentsia. *Vyzvolnyi shliakh*, Book 1 (574), pp. 5–7. [in Ukr.]

3. *Vyzvolnyi shliakh. OUN Archives*. [online] Available at: <http://ounuis.info/archive/library/Journals/vyzvolnyi-shliakh.html> [Accessed 18 Dec. 2019] [in Ukr.]

4. *The All-Ukrainian Charitable Foundation "Sobornist"*. [online] Available at: <https://www.facebook.com/sobornist.blaho/> [Accessed 18 Dec.2019] [in Ukr.]

5. ZHYZHKO, S. (1993). Development of the Nationalist Movement as a Factor in Consolidation of the Ukrainian State. *Vyzvolnyi shliakh*, Book 1 (538), pp. 3–7 [in Ukr.]

6. ZHYZHKO, S. (2011). Slava Stetsko. In: M. CHEPIZHKO, V. CHEPIZHKO, comps., *Slava Stetsko: A Daughter of the Ukrainian Nation. Memoirs of the Contemporaries*. Kyiv: Syhla, pp. 61–86. [in Ukr.]

7. Final Communiqué at the Conference of the Ukrainian Nationalists. (1992). *Vyzvolnyi shliakh*, Book 5 (530), pp. 554–557 [in Ukr.]

8. Statement of the CUN Leaders. (1995). *Vyzvolnyi shliakh*, Book 3 (564), p. 309. [in Ukr.]

9. Fundraising for a Building in Kyiv. An Appeal to the Ukrainian Community. In: *OUN Archives*. [online] London: Ukrainian Information Service; Catalog Collections. Information Leaflet Collection No 27. Available at: <http://ounuis.info/archive/Collections/Postcards/Information/zbirka-pozhertv-nabudynok-u-kyievi-zvernennia-do-ukrainskoi-hromadskosti.html> [Accessed 18 Dec. 2019] [in Ukr.]

10. KARAVANSKYI, S. (1995). Crimean Presents. *Vyzvolnyi shliakh*, Book 3 (564), pp. 307–308. [in Ukr.]

11. MAKSYMETS, L. (2011). Slava Stetsko: A Ukrainian Eagle. In: M. CHEPIZHKO, V. CHEPIZHKO, comps., *Slava Stetsko: A Daughter of the Ukrainian Nation. Memoirs of the Contemporaries*. Kyiv: Syhla, pp. 125–132. [in Ukr.]

12. Peoples Join Forces (January–July 1994). *ABN Korrespondentsiya*, pp. 1–2 [in Rus.]

13. OLESKIV, V. (1993). Activity of the Organization of Ukrainian Nationalists (OUN) in 1945–1993. *Vyzvolnyi shliakh*, Book 10 (547), pp. 1192–1197. [in Ukr.]
14. OTROSHKO, L. (2017). Contribution of Slava Stetsko to the Development of the Ideology of the Ukrainian Nationalism. In: *Ukrainskyi natsionalno-vyzvolnyi rukh u XX stolitti: istoriia, teoriia, praktyka: materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii*. (Ukrainian National Liberation Movement in the 20th Century: History, Theory, and Practice. Proceedings of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference), Vol. 2. Ternopil: TOKIPPO, pp. 280–288. [in Ukr.]
15. OTROSHKO, L. (2018). Social and Political Activity of Slava Stetsko in the Context of Ethnocultural Processes in Ukraine from the Mid-1980s to the Beginning of the 2000s. *Ukrainoznavstvo* (Ukrainian Studies), Vol. 3 (68), pp. 62–81 [in Ukr.]
16. OTROSHKO, L. (2019). Specifics of Ethnocultural Relations between the Ukrainian Diaspora and Ukraine in the Period from the Mid-1980s to the Mid-1990s. *Ukrainoznavstvo* (Ukrainian Studies), Vol. 3 (72), pp. 146–162 [in Ukr.]
17. 90 Years of OUN. [online] *Ukrainian Institute of National Remembrance*. Available at: <http://www.memory.gov.ua/news/oun-90-rokiv> [Accessed 18 Dec. 2019]. [in Ukr.]
18. PATRYLIAK, I. (2010). Organization of Ukrainian Nationalists. In: *Mi-O*, Vol. 7 of *Encyclopedia of the History of Ukraine*. Kyiv: Naukova dumka, pp. 610–618. [in Ukr.]
19. PLAVIUK, M. (2004). State Center of the UPR in Emigration. In: *G–D*, Vol. 2 of *Encyclopedia of the History of Ukraine*. Kyiv: Naukova dumka, pp. 353–354. [in Ukr.]
20. STETSKO, S. (1992). Establishing Government in the Ukrainian State (from the roundtable discussion held by the OUN Chairman at Ivan Franko National University of Lviv on June 6, 1992). *Vyzvolnyi shliakh*, Book 9 (534), pp. 1030–1034. [in Ukr.]
21. STETSKO, S. (1992). Ukrainian Nationalism and Its Role in the Consolidation and Development of the Independent United Ukrainian State. *Vyzvolnyi shliakh*, Book 5 (530), pp. 550–554. [in Ukr.]
22. STETSKO, S. (1995). “Security of the Nation Is Guaranteed by Its Own Power”. *Vyzvolnyi shliakh*, Book 10 (571), pp. 1155–1161 [in Ukr.]
23. SNIZHKO, V. (2003). For All of Us She Was... Ms. Slava. *Ukrainoznavstvo* (Ukrainian Studies), Vol. 2–3 (7–8), pp. 18–25. [in Ukr.]
24. STETSKO SLAVA: “We Did Not Set the Goal of Coming to Power. And We SHOULD HAVE!”. Interview with the Politician – Maria Bazeliuk. (Jan. 30 – Feb. 5, 2003). *Shliakh Peremohy*, Vol. 6, p. 4. [in Ukr.]
25. Ukrainian Institute for Education Policy in Munich (May 7, 2011). [online]. *Youtube.UA*. Available at: <https://www.youtube.com/watch?v=ZwOj6w2ZU7I> [Accessed 14 Nov. 2019] [in Ukr.]
26. Chechen War. [online]. *Wikipedia*. Available at: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A7%D0%B5%D1%87%D0%B5%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0 [Accessed 18 Dec. 2019] [in Ukr.]
27. I Believe in the Ukrainian Nation (A Speech by Slava Stetsko, Chairman of the OUN Leadership and the Congress of Ukrainian Nationalists Proclaimed during the Oath of Office of a People’s Deputy of Ukraine). (2011). In: M. CHEPIZHKO, V. CHEPIZHKO, comps., *Slava Stetsko: A Daughter of the Ukrainian Nation. Memoirs of the Contemporaries*. Kyiv: Syhla, p. 32 [in Ukr.]
28. STETZKO, Ya. Two Aspects of the ABN Concept. In: *The Principles of Ukrainian Foreign Policy*. London: Ukrainian Information Service, pp. 11–12 [in Eng.]